

TERZIJDE

MACBETH IN OOST-CONGO

Sedert enkele decennia is de Shakespeare-cultuur steeds meer geglobaliseerd. Daardoor zien we ook vaak producties waarin Shakespeares stukken in een totaal andere context geplaatst worden. Het is altijd al erg boeiend geweest te zien hoe de stukken toch hun relevantie behouden en vooral hoe zij nieuwe betekenissen genereren. Vooral in de postkoloniale benadering die in Zuid-Afrika na het verdwijnen van de apartheid begon te prevaleren ontstaat er een interactie van culturen omdat veel meer eigen accenten en opvoeringsstijlen werden geïntegreerd.

Op het Kunstenfestival te Brussel kon men in mei 2014 een interessante productie zien van de Zuid-Afrikaanse regisseur Brett Bailey en het gezelschap Third World Bunfight van *Macbeth*, gebaseerd op de opera van Verdi. Deze productie is een sterk voorbeeld van theatrale hybriditeit: een extreem westerse versie, Verdi's opera, wordt hier geconfronteerd met een Afrikaanse context en wordt gespeeld en gezongen door zwarte acteurs. De muziek werd bewerkt door de Belg Fabrizio Cassol.

Verdi en zijn librettist F.M.Piave maakten het stuk al veel compacter. Hun versie concentreert zich rond de grote momenten van het drama waarbij de focus vooral op Lady Macbeth ligt. Daarbij aansluitend worden de heksen belangrijker want zij vormen het koor. Dat compacte karakter wordt bij Bailey nog verder doorgezet, in die mate zelfs dat de voorstelling een beetje een aaneenschakeling van tableaux wordt. Maar de belangrijkste verschuiving in Bailey's versie betreft de maatschappelijke context. De kern is hier niet het verhaal van de Macbeths, zelfs niet de tragische keuze van de titelheld, maar wel de vernietiging van een hele samenleving. Bailey plaatst het gebeuren overduidelijk in Oost-Congo. Macbeth is hier een warlord die werkt voor westerse multinationals en voor zijn eigen gewin. Ook bij Shakespeare wordt de tragedie opengetrokken naar Schotland zelf, het land dat "sinks beneath the yoke, (...) weeps, (...) bleeds, and each new day a gash / Is added to her wounds" (4.3.39-41). En ook Verdi begint meteen met een klaagzang voor het geteisterde land. Ook al zijn een aantal verwijzingen in Bailey's voorstelling een beetje te expliciet, het is dus niet onmogelijk om Schotland te doen samenvallen met Oost-Congo.

De encenering is eenvoudig en efficiënt. Links vooraan bevindt zich het koor en rechts het kamerorkest. Daartussen is er een klein platform waarop de acteurs spelen en waarachter foto's en zelfs teksten geprojecteerd worden. Door middel van zo'n

tekst voegt Bailey een kader aan het verhaal toe: een troep van spelers die tevens vluchtelingen uit het conflictgebied zijn hebben een oude kist met theatermateriaal gevonden van een gezelschap dat Verdi's opera opvoerde in de jaren 30 tijdens de koloniale periode. Daarmee zullen zij nu een nieuwe *Macbeth* spelen die de huidige tragedie van het land evoceert. Dit kader maakt essentieel deel uit van Bailey's concept. In de programmabrochure verklaarde de regisseur het volgende:

Ik ben gefascineerd door hoe dingen (religies, filosofieën, culturele modi en materiële goederen) aanspoelen of gedumpt worden op de kusten van Afrika en daar worden geappropriëerd, geïnfiltrerd en gewijzigd en op nieuwe manieren worden gebruikt.

Ik wou Verdi's opera over hekserij, tirannie en de wil tot macht op dezelfde manier behandelen: hem appropriëren, infiltreren, wijzigen. Ik stelde me de opera voor als een negentiende-eeuwse architectonische monoliet – als een koloniale kathedraal – ergens verloren in de bossen en graslanden van Centraal-Afrika; een aandenken van een eerder tijdperk, maar hier geheel afbrokkelend, vol kogelgaten geschoten, bespoten met graffiti, bezwijkend onder het gewicht van wijnranken.

Al is het hele concept enigszins geforceerd, het verhaal van de oude Verdi-opvoering versterkt de idee van de westerse betrokkenheid waar het Bailey duidelijk om te doen is.

De regisseur heeft dus een echte culturele mix willen realiseren, een relevante toeëigening van de westerse opera. Dat blijkt niet alleen uit het concept maar ook uit tal van details uit de opvoering.

De heksen verschijnen als drie gemaskerde mannen die de multinationals vertegenwoordigen. Heel sterk en schrijnend is dat zij enkele vrouwen onder bedreiging met machetes hun tekst laten zingen. Akelig is ook de scène waarin de heksen allerlei diamanten en schatten te voorschijn halen en tegelijkertijd af en toe een dode baby terzijde gooien. Kenmerkend voor de interpretatie is dat de slachting van het gezin van Macduff hier staat voor de massaslachting in Oost-Congo.

Er worden ook foto's van het geterroriseerde land geprojecteerd tijdens de voorstelling. Misschien is dit een beetje te illustratief maar er wordt wel een sterk effect bereikt als de verschijning van de geest van Banquo ook door een foto van een vermoorde en verminkte man wordt weergegeven.

Na de machtsovername verschijnen de Macbeths in kostuums van een potsierlijke valse glitter die makkelijk aan Afrikaanse potentaten kan doen denken.

Kenmerkend voor de hele productie is de opzettelijke kloof tussen de tekst en de vertalingen in de boventiteling die vol grove uitdrukkingen zitten en soms bewust de wreedheid van het gebeuren versterken en naar de hedendaagse context brengen. Tot die hedendaagse context dragen ook de communicatiemiddelen bij: Macbeth spreekt met de heksen via een laptop. Lady Macbeth ontvangt de boodschap over de voorspelling van de heksen in een SMS-je. Zo wordt de hele voorstelling gekarakteriseerd door hybriditeit, door botsende werelden. De politieke boodschap lijkt wat te expliciet opgelegd aan het werk, maar de interactie van de verschillende cultuursferen levert een opvallend efficiënte en merkwaardige productie op.

Jozef DE VOS